

RESSENYES

Almirall i el Centre Català

Jordi Llorens i Vila

HISTORIADOR

Josep PICH I MITJANA, *El Centre Català. La primera associació política catalanista (1882-1894)*, Catarroja-Barcelona, Editorial Afers, 2002.

Com hem manifestat en alguna ocasió, la historiografia catalana ha tingut els darrers anys un interès creixent pels orígens del catalanisme polític. Aquesta temàtica, gairebé menyspreada com a objecte de recerca i anàlisi abans de 1988, ha gaudit d'unes aportacions decisives que han capgirat completament l'estat dels coneixements sobre aquesta qüestió que se solia enllestir protocolàriament, seguint la coneguda interpretació de Rovira i Virgili, en unes quantes ratlles.

En els darrers deu anys, però, els sòlids estudis —sovint derivats de les tesis doctorals corresponents— de Pérez Francesch sobre les Bases de Manresa (1992), de Jordi Llorens sobre la Unió Catalanista (1992), de Jordi Figuerola sobre el bisbe Morgades (1994), de Joan L. Marfany sobre la cultura del catalanisme (1995), de Joaquim Coll sobre Narcís Verdaguer (1998), de Pilar Martínez-Carner sobre Leonci Soler (1999), de Joaquim Coll i Jordi Llorens sobre els quadres del primer catalanisme (2000) o de Carola Duran sobre *La Renaixensa* (2001), constitueixen alguns dels graons fonamentals que, juntament amb altres aportacions igualment significatives

aparegudes en aquest període de temps a càrrec, entre d'altres, de Casassas, Anguera, Costa, Balcells, Cacho, Ramisa, Riquer, Colomines, Junyent, Figueres, Alberch, Termes, Tous, L. Duran, Izquierdo, etc., han configurat un retrat ric i metodològicament prou variat del que va ser el primer catalanisme polític. Tots aquests treballs dibuixen, en definitiva, un catalanisme que, des dels seus inicis, es caracteritzà per la diversitat i el pluralisme. Un catalanisme intervencionista i amb afany modernitzador que organitzà portaveus i plataformes d'intervenció ciutadana de major o menor projecció i longevitat, i que es féu ressò, en clau catalana, de molts dels temes i debats que interessaven la intel·lectualitat europea del final del segle XIX.

Valentí Almirall ocupa un lloc de privilegi en la gènesi del catalanisme polític, perquè, com molt bé assenyala Agustí Colomines en el pròleg del llibre que ressenyem, Almirall va ser el primer a defensar la politització del catalanisme literari renaixentista. Aquest mèrit, innegable, va ser reconegut, d'una o altra manera, fins i tot pels seus detractors i adversaris més aferrissats, com ho van ser Jaume Collell i Josep Torras i Bages, sens dubte els representants més qualificats del catalanisme catòlic.

Fins ara, la personalitat i l'obra d'Almirall havien merescut l'atenció d'un bon nombre d'historiadors i erudits, des d'Alexandre Plana i Rovira i Virgili fins a Trías Vejarano i, sobretot, Josep M. Figueres. Aquesta bibliografia s'ha engruixit recentment amb l'aportació fonamental de Josep Pich sobre el Centre Català que avui comentem, que és, de fet, una part reelaborada de la magna tesi doctoral que l'autor va presentar a la Universitat Pompeu Fabra, el gener de 1999, amb el títol *Valentí Almirall i Llozer (1841-1904) i la gènesi del catalanisme polític*.

Potser el primer retret, i el més important, que es pot fer al llibre de Pich és que el títol no reflecteix de manera precisa el contingut del llibre; en efecte, com de fet el mateix autor reconeix, el volum, més que no pas la història del Centre Català, és un repàs prou reeixit de l'activisme febril d'Almirall en temps del Centre Català i, de manera particular, fins a l'Exposició Universal de 1888. En aquest sentit, el llibre repassa detalladament i amb rigor les fites fonamentals del catalanisme vertebrat al voltant del lideratge, sempre controvertit, d'Almirall: el *Diari Català*, el Segon Congrés Catalanista, el *Memorial de greuges*, el conflicte de les Carolines, l'escissió del Centre, els Jocs Florals alternatius de 1888, i la

dissolució del Centre Català el 1894 i la seva immediata refundació com a entitat adherida a la cada cop més poderosa i unitària Unió Catalanista. L'autor també troba lloc per encabir-hi l'anàlisi de l'abundosa producció programàtica d'Almirall en aquests anys, així com la controvèrsia que mantingué amb el poeta, polític i acadèmic Núñez de Arce. Tot plegat ho fa d'una manera ben planera, accessible per a un públic no especialista, tot i que a voltes potser abusa de la reproducció de nombrosos fragments llargs de textos de l'època, una part dels quals ja havien estat reproduïts en treballs anteriors escrits per altres estudiosos del catalanisme.

Almirall, el precursor de què parlava Prat de la Riba en ocasió de la seva necrològica, és un personatge del tot imprescindible en la història del catalanisme. Conscient de les mancances de l'artefacte racionalista de Pi i Margall, desenvolupà el particularisme, una mena de federalisme fet a partir i en benefici de la realitat nacional de Catalunya que, tanmateix, no volia posar en qüestió la unitat política de l'Estat espanyol. Més enllà del fracàs del seu ideari polític i del seu projecte personal, el mèrit d'Almirall va ser doble i gens menyspreable: d'una banda, intentar bastir la primera plataforma d'agitació catalanista de caràcter unitari, el Centre Català, amb la inclusió dels elements lletraferits i nacionalment més radicals de *La Renaixensa*; i, de l'altra i sobretot, donar al catalanisme una orientació inequívocament política.

I és que Almirall, sens dubte influït per l'activisme nacionalista irlandès que encapçalava Parnell, aleshores espill de molts catalanistes, parlà sense embuts de la necessitat de constituir, a Catalunya, un «partit irlandès» que pogués influir de manera decisiva en el govern de l'estat mitjançant la seva actuació en el Parlament espanyol. Malauradament, però, el caciquisme de l'Espanya de la Restauració, que Almirall va denunciar cruament en el seu intel·ligent assaig *L'Espagne telle qu'elle est*, posà ben aviat els límits del somni almirallià: la candidatura catalanista a les eleccions generals de 1886 constituí un fracàs rotund, de manera que no fou fins el 1898 que les forces catalanistes, aquesta vegada sota l'empenta de la Unió Catalanista, gosaren presentar per segona vegada una candidatura electoral, també fracassada, per a les Corts espanyoles. En una aparent paradoxa, van ser els joves conservadors del Centre Nacional Català, alguns dels quals catorze anys abans havien actuat des del Centre Escolar

Catalanista de catalitzadors en la crisi i l'escissió del Centre Català, els qui, després de trencar amb els puritans de la Unió Catalanista, dugueren definitivament el catalanisme a la política activa mitjançant la creació d'un instrument d'intervenció modern, la Lliga Regionalista.

A parer meu, el meritori estudi de Pich hauria de ser un xic més ambiciós a l'hora de reconstruir l'activisme ordinari del Centre i de les seves sucursals (que a penes esmenta); tampoc no diu gran cosa de la participació del Centre en la campanya contra l'article 15 del projecte de Codi civil de 1889, que consagrà l'hegemonia de la Lliga de Catalunya en el si del catalanisme organitzat, ni de l'etapa de declivi que visqué l'entitat entre 1891 i 1894. D'altra banda, potser es pot retreure a l'autor un excés de judicis massa taxatius entorn dels homes, les entitats i les plataformes antimirallanes perquè, en realitat, en el catalanisme de la fi del segle XIX hi havia molts matisos que l'historiador actual, més enllà de les seves preferències ideològiques, ha de saber copsar. Malgrat aquestes observacions, que d'altra banda segurament només són d'interès per al lector especialitzat, el treball de Josep Pich constitueix una aportació del tot imprescindible per conèixer els orígens del catalanisme polític.